MEMENTO

Az RMKT szövetkezeti kutatócsoport vállalkozása

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) szövetkezeti kutatócsoportot hozott létre. Ez a csoport interdiszciplináris megközelítésben szándékszik történetiségében feltárni és a mai nemzetközi, európai uniós modellekkel egybevetve elemezni a szövetkezeti intézményt, amelynek régi hagyományai vannak Erdélyben, s amelynek újraalakítása legalább részben megoldást jelenthet a romániai magyar közösség vidéki gazdasági problémáira. Az erdélyi magyar szövetkezeti rendszer olyan intézményrendszer, amely pozitív eredményekkel mûködött Erdélyben a 19. századtól kezdõdõen a 20. század közepéig, az államosításáig. A szövetkezetek azon kevés gazdasági intézmények közé tartoztak, amelyek a legszorosabb kapcsolatban álltak a személlyel és a közösségi kulturális értékekkel. Ezeket a megállapításokat jórészt a múltbeli önszervezõdési hagyományokat elemzõ, valamint a történelmi forrásokat feldolgozó tanulmányok igazolják.

Románia lakosságának s ezen belül a romániai magyarság több mint 50%-a falusi környezetben él, az aktív lakosság 38%-át a mezõgazdasági szektor foglalkoztatja, kiegészítõ ágazataival együtt. A nemzetgazdaságon belül elfoglalt aránya magas, azonban a mezõgazdaság a legelmaradottabb ágazata a gazdaságnak, mert az inputok és gépek beszerzése túlságosan költséges a kedvezõtlen árak és a hitelhiány miatt. A mûszaki-szakmai elmaradásért nehezen lehet megfelelõ minõségû termékeket elõállítani, nem alakul ki a valódi versenyhelyzet, a családi gazdaságok legnagyobb része önellátásra van berendezkedve, vagy az árukereskedésnek van kiszolgáltatva, termékét önköltségi áron kényszerül eladni. Mindezek következtében magas a vidéki munkanélküliség, és nagy hiány mutatkozik a szociális és kulturális szolgáltatásokban, a háború után a termelõszövetkezeti rendszer hiteltelenítette a „szövetkezet" valódi fogalmát és bármilyen, a „közjó, közösség" iránti kooperatív attitüdöt,

Az amerikai bankrendszer sajátosságai

TELEGDI CSETRI KINGA

Az amerikai bankrendszer az Egyesült Államok sok specifikus jegyét hordozza. Ezeket, akárcsak az általános jellegzetességeket, az ország történelmi és társadalmi múltja magyarázza.

Az amerikai bankrendszer felépítésében a föderáció adottságait mutatja: alkotóelemei a Szövetségi Tartalék Bankrendszer, a szövetségileg engedélyezett nemzeti bankok, illetve az egyes államok bankjai. Funkció alapján különbséget tesznek a kereskedelmi bankok, a takarékossági intézetek, a befektetési intézetek között, illetve az egyéb pénzintézetek között.

A bankrendszer központi eleme a Szövetségi Tartalék Bankrendszer, amelyet 1913-ban alapítottak, s melynek célja, hogy az állami szervek és a magánbankszektor között közvetítő szerepet töltsön be. Így feladata a magánbankok alapításának és működésének ellenőrzése, felülvizsgálata és a föderációs pénztömeg szabályozása a pénzkibocsátás és a kölcsönalapok ellenőrzése révén. Több fontos, a rendszer működéséhez elengedhetetlen szerepet tölt be, mint például a csekkek közvetítése, a pénzkibocsátás, a készpénzalapok szabályozása, a pénzátutalás és egyéb bankok közötti operációk, illetve a banktartalékok ellenőrzése. 12 Szövetségi Tartalék Régióból áll, melyeket egy szövetségi bank és egy vezetőtanács alkot. Mindegyik ilyen szövetségi bank a hatáskörébe tartozó bankok tulajdonában van, azonban a tulajdonosok nem rendelkeznek teljes döntéshozatali joggal, hanem csak 6 tanácstagot választhatnak meg a 9-ből, a többit a Szövetségi Tartalék Bankrendszer legfelső tanácsa nevezi ki. Így valósul meg az állami hatalom és a magánszféra közötti kapcsolat és egyensúly és ugyanakkor a rendszer zavartalan működése is. A Szövetségi Tartalék Bankrendszer tagjaként, a szövetségi bankokon kívül, jelentős szerepet játszanak a bankfelügyeleti hatóságok, melyek közül a legfontosabb a Készpénzellenőrző Hatóság (OCC), a Szövetségi Banktartaléki Felügyelőség (FRD), a Letétbiztosítás Szövetségi Biztosító Társaság,(FDIC), illetve az állami bankhatóságok.

A kereskedelmi bankok az Egyesült Államokban szűkebb értelemben vett bankok, melyek a Glass Steagal törvény értelmében betétbefogadással és hitelkibocsátással foglalkoznak. Tehát nem végezhetnek biztosítási vagy befektetési műveleteket. Engedélyezésük vagy állami, vagy szövetségi, attól függően, hogy nemzeti bankról vagy állami bankról van-e szó, azonban ellenőrzésük kettős: ezt állami pénzügyi szervek és szövetségi szervek is egyaránt elvégzik.

A takarékintézetek akár szövetkezetként, akár részvénytársaságként megalakult pénzintézetek, melyek eredetileg csak határidős betéteket és takarékbetéteket fogadtak el. Később engedélyt kaptak személyi és fogyasztási hitelek folyósítására és az állami kötvénykibocsátásban való részvételre is.

A befektetési pénzintézetek részvények és kötvények kibocsátásával, illetve ezek eladásával és vételével foglalkoznak, saját, illetve megbízóik számlájára.

szolidaritáson nyugvó vállalkozási formát egyaránt.

Az RMKT szövetkezeti kutatócsoportja azzal a céllal jött létre, hogy a szövetkezeti intézmény típusait, valamint erdélyi elõzményeit és jelenbeli újraalakulásának körülményeit interdiszciplináris (jogi, közgazdasági, szociológiai, történelmi) megközelítésben feltárja, és szakmai vitákra bocsássa tanulmányokban, munkamegbeszéléseken, workshopokon, konferenciákon. Mivel a fejlett országokban az egyik legkorszerûbb gazdasági intézmény a szövetkezet (az Európai Unióban és Észak-Amerikában ma is a legsûrûbb hitelhálózatot alkotják a hitelszövetkezetek), és a szociális igazságosság és emberközpontú gazdaság egyik kezdeményezõi és megvalósítói voltak a szövetkezetek, Kelet-Európában is elkerülhetetlen lesz a szövetkezetek újrahonosítása. A szövetkezetek sikeres újjászervezéséhez leginkább két tényezõ szükséges: a kedvezõ törvényes keret és az oktatási-szakképzési-kutatási intézmények munkája. Az állampolgári jogok (egyesülési szabadság, részvétel joga), valamint a nemzetközi irányok (ENSZ, EU) értelmében minden államnak a legkedvezõbb jogi keretet kellene biztosítania a szövetkezetek alakításához, mûködéséhez.

A romániai magyarság érdeke is tehát, hogy a Románia számára is kihívást jelentõ gazdasági modernizációban megfeleljen a civilizált piaci normáknak, mindez viszont csakis jól szervezett gazdasági és társadalmi cselekvéssel válhat elérhetõvé. A gazdasági elemzõk, akárcsak a Romániai Közgazdász Társaság szövetkezeti kutatócsoportja, arra a felismerésre jutott, hogy a vidéki – de ezáltal a teljes – romániai magyar lakosság szociális és gazdasági nehézségeit legeredményesebben a korszerû szövetkezeti hálózat kialakítása biztosíthatja. Ezért szükséges az európai szövetkezeti modell és tapasztalat alkalmazása a romániai közegben, de annak is tudatában vagyunk, hogy ez az adaptációs folyamat nem valósulhat meg a szükséges tudományos kutatómunka és a szakmai közvélemény-formálás, megmérettetés nélkül. Elsõsorban tehát a tudományos képzési rendszerben és szakmai

Egyéb pénzintézetek körébe a külföldi bankok fiókjai és a különböző fogyasztási és személyi hitelbankok, illetve a nem-bank társaságok pénzügyi szolgáltatásai tartoznak.

Ez a funkcionális elkülönítés már magában jelentős különbségeket eredményez az Európában alkalmazott, teljes körű bankszolgáltatási modellhez képest. Nemcsak lebontja a bankrendszert több, kisebb alkotóelemre, de megakadályozza az egyes bankok túlzott megerősödését is. Ezt a szigorú üzletági elhatárolódást az 1956-ban alkotott, bank-holding Társaság fogalma szűntette meg, amikor is a bankok, holding típusú társulatok révén engedélyt kaptak arra, hogy bankszerű tevékenységeket folytassanak: leasing, factoring, biztosítás, befektetés, jelzálog, hitelkártyák, stb. A törvény azt is előírja, hogy a területi terjeszkedés érdekében a bank holding társaságok bármely államban nyithatnak fiókot. A bank-holding társaság egy olyan szerkezeti forma, melynek tulajdonában van egy vagy több bank többségi részvénycsomagja, s melynek alapítója lehet egy vagy több kereskedelmi bank vagy pénzügyi tevékenységet végző társaság. Ez által az amerikai banktevékenység mindinkább a határokat átlépő, interstate banking, illetve a közbeeső banki tevékenység, az intermediáris banking felé halad.

Egy másik nagyon fontos, és szintén a föderáció elvéből fakadó sajátosság: a Mc Fadden Act következtében, 1927-ben elfogadják a bankok földrajzi elhatárolódását. E szerint, függetlenül attól, hogy szövetségileg engedélyezett nemzeti bankról, vagy pedig állami bankról van-e szó, a bankok csak annak az államnak a területén működhetnek, amelyre engedélyezték. Így nemcsak a végrehajtható ügyletek vannak korlátozva, hanem a földrajzi terjeszkedés lehetősége is. Ez azzal magyarázható, hogy az Egyesült Államokban különös hangsúlyt fektetnek arra, hogy a bank ne nője túl azt a közösséget, melyet kiszolgál, hanem a Közösségbe való Visszafektetési törvény értelmében maradjon a területi adottságoknak és szükségleteknek megfelelő.

Azonban, a modern technika fejlődése itt is megmutatta hatását: a számítógépek és POS terminálok bevezetése, illetve a kockázat elhárítást és az értékpapírpiacot érintő ügyletek számítógépes kezelése áttörte a területi korlátokat. Így, az 1980-az években bevezetett rendeletek értelmében, a kereskedelmi bankok bármely szövetségi államban alapíthatnak leányintézetet a külföldi és bank-közi ügyletek lebonyolítása érdekében. Másik újdonság az, hogy a külföldön nyitott bankok is ettől a periódustól kezdve ugyanazok alá az előírások alá tartoznak, mint a hazai bankok, ezáltal ezek is felügyelhetővé és ugyanakkor biztonságosabbá válnak. Így az amerikai bankrendszerről elmondható, hogy egyre jobban hasonlít az univerzális bankmodellhez, bár sajátos vonásait egyelőre még híven őrzi.

A rendszer eddig felsorolt sajátosságai mellé kell még sorolni a nem-bank pénzintézeteket, melyek szintén amerikai eredetűek, s melyekkel a nagy kereskedelmi és szállító társaságok léptek piacra. Az eredetileg hitelüzletre korlátozódó társaságok ma már teljes körű banki szolgáltatásokat nyújtanak: hiteleket, hitelkártyákat, pénz-

szervezetek keretében kellene kutatni és megvitatni a szövetkezeti vállalkozási formát, amely a közeljövõben dinamikus szerepet játszhat a helyi közösségek és erõforrások megtartásában és gyarapításában.

Kutatásaink és adatbázisunk fõbb témái: A szövetkezetek kialakulásának társadalmi és gazdasági körülményei (történelmi, gazdaságszociológiai rész); A szövetkezeti típusok és érdekvédelmi szervek kialakulása és mûködése napjainkig (történelmi és közgazdasági rész); Nemzetközi és európai uniós szövetkezeti politikák és érdekvédelmi szervezetek; Jogszabályozás és adópolitikák; . Szövetkezeti gondolkodók, személyiségek és szervezõk (Gróf Károlyi Sándor, Gidófalvi István, Bölöni Farkas Sándor, Ürmösi József , Korparich Ede, Balázs Ferenc, Nagy Zoltán, Márton Áron, Rohay László); Kiértékelés; Forrásközlés.

Az RMKT szövetkezeti kutatócsoportja elkötelezettséget vállal arra, hogy a kutatási eredményeit összegzõ tanulmánykötetet, valamint a forrásokat tartalmazó multimédiás (CD-ROM) adatbázist elküldi a szakközvéleményformáló intézményeknek: közgazdasági, jogi, agrárközgazdasági, gazdaságszociológiai és történelem egyetemi tanszékeknek, könyvtáraknak és levéltáraknak. A szakmai véleményezésre küldött adatbázis egyrészt kiindulópontként szolgálhat majd más területeken mûködõ szakmai köröknek, másrészt alapját képezhetné kutatócsoportunk hosszabb távú szövetkezeti akciótervének is, logikusan vezetve a múltfeltárás és interdiszciplináris szakmai vitákon, a szakemberképzéstõl a szövetkezetek újraindításának megvalósíthatósági tervéig.

A szövetkezeti kutatócsoport eredményeinek összefoglalása a tervezett tanulmánykötetben és CD-ROM-adatbázisban alapját képezné egy hosszú távú munkaprogramnak, mert az oktatásszervezés egyik kézikönyveként lehetne használni, és más tudományos szakmai körök és szervezetek, önkormányzati és politikai intézmények is hasznosíthatják kutatócsoportunk adatbázisát és publikált eredményeit. Ezáltal pedig létrejönne egy

átutalásokat, biztosítási termékeket. A kezdetben kereskedelmi szupermarket pénzügyi szupermarketté alakult át, s a hagyományos szállítóvállalat ma már minden olyan szolgáltatást nyújt, ami egy utazáshoz vagy szállításhoz szükséges lehet.

Ami a banknak mint intézménynek a szerepét illeti, ezt szintén az európai modelltől eltérően fogalmazzák meg: a meghatározás szerint a bank az a hely, amely biztonságos és kedvező módon szolgálja ki kliensei pénzügyi szükségleteit. A gazdaság szerves részeként kielégíti a pénzügyi szükségleteket a személyek és a cégek számára, lehetőséget teremtve egy jól működő gazdaság megvalósításához. Betölti a piacgazdaság alapvető funkcióit: a letéti, a fizetési és a kölcsönzési funkciókat. Az ügyfelek, a közösség és a gazdaság számára azonban ennél sokkal többet jelent: kliensszolgálatokat és közösségi szolgálatokat tesz. Elősegíti, alkalmazottai tudása és a kínált szolgáltatások révén, minden egyes ügyfél, valamint az egész közösség jólétét, felvirágzását is. Nonprofit tevékenységeket és közösségi eseményeket finanszíroz és szervez, termékeket ajánl ott, ahol hiányt talál. A közösségbe való visszafektetési törvény értelmében pedig a letétek jelentős részét a helyi közösség finanszírozására kell használnia, méreteiben és erejében a kiszolgált közönség jólétéhez hozzájárulva.

A bankalkalmazottak kötelezettségei úgyszintén sajátosak: alapvető követelmény, hogy az alkalmazottak kiváló minőségben végezzék munkájukat, önállóan gondolkozzanak és döntsenek az ügyfelek maximális kiszolgálása érdekében, feladataikat gyorsan és pontosan végezzék, és megfelelően ismerjék és ismertessék intézményük szolgáltatásait. Legfőbb cél, hogy az ügyfél elégedett legyen, amit az alkalmazott megbízhatósága, illetve magas szintű professzionalizmusa és szakmai titoktartása révén kívánnak elérni. Ebben a rendszerben a döntéshozatal sok esetben egy alacsonyabb beosztású alkalmazott etikájára és tudására van bízva, mint az európai, pontosan megfogalmazott bankszerkezeti felépítésben. Itt sokkal fontosabb a kliens megőrzése és a bank hírnevének fenntartása, mint néhány bankjutalék vagy kezelési költség. A hosszú távú kollaboráció és a személyes reklám által újabb ügyfelek vonzása alakítja a bankalkalmazott kötelességeinek központi elemét.

A hagyományos bankrendszert az Egyesült Államokban az 1970-es évektől kezdve konkurenciális, erősen dinamikus piac kezdte helyettesíteni. Megjelentek és kedvező kínálatuk alapján egyre erősödtek a tőzsdei befektető cégek, befektetési alapok, biztosítócégek és egyéb pénzintézetek. Az így kialakult trendnek kettős következménye volt: egyrészt a bankok piacot vesztettek, és erős piaci versennyel találták magukat szembe, másrészt pedig, az új intézmények kezdeti sorozatos bukása révén, egyre több bizalmat élveztek ügyfeleik részéről. A bankok helyi monopóliuma megszűnt, s lassan tranzakcióorientált intézménnyé váltak. A klienseik mindinkább készpénzváltásra, pénzletétek elhelyezésére és általános, mindennapi pénzügyi teendőik ellátására használták őket.